

Samenvatting

Religie en mensenrechten: de inculturatie van mensenrechten in Ghana

Deze studie gaat na hoe lokale religies en lokale culturele waarden kunnen bijdragen, of nu al bijdragen, aan de inbedding van mensenrechten in het huidige Ghana. Ze poogt een convergentie te laten zien tussen lokale Ghanese religieuze en culturele waarden en internationale mensenrechten. Deze intentie komt overeen met het groeiend besef dat de erkenning van internationale mensenrechten verankerd dient te zijn in de waardesystemen van de uiteenlopende culturen. De noodzaak tot deze studie heeft alles te maken met het feit dat mensenrechtenschendingen in Ghana vaak in verband worden gebracht met de heersende volksreligies en gewoontes zoals toverkunst, rouwriten en traditioneel leiderschap. Deze studie bestrijdt het dwingend karakter van deze verbinding.

De operationele religiedefinitie in deze studie is dat religie ‘te maken heeft met het geloof in, en de vooronderstelde relatie met, geestelijke wezens die, hoewel voorgesteld als onzichtbaar, toch deelnemen aan de materiële wereld, waarover ze daadwerkelijk macht uitoefenen en wier zaken zij ook duidelijk beïnvloeden.’ Deze definitie is toepasbaar zowel op de volksreligies die de primaire focus van deze studie vormen als ook op de officiële of formele religies. De Ghanese volksreligie is een hybride fenomeen, puttend uit zowel de inheemse cultuur en religie als ook de verschillende vormen van Christendom en Islam.

Dit proefschrift gaat uit van de stelling dat de idee van mensenrechten, hoewel modern in zijn normatieve vorm, niet onbekend is aan traditionele culturen, inclusief de religieuze. Betoogd wordt dat mensenrechten ‘droomwaarden’ belichamen, gemeenschappelijk aan heel de mensheid, die denkers, wijzen en profeten van uiteenlopende naties en tijden, zagen en preekten. Samenlevingen die niet zulke speciale profeten of denkers hebben voortgebracht, bezitten vaak toch wel deze idealen, die dan vaak worden verwoord in gezegden, wettelijke voorschriften en taboes. Soms zijn ze ook verwerkt in rituelen.

Deze studie ontwikkelt als voornaamste hermeneutisch framework een inculturatiemodel van mensenrechten. Inculturatie van mensenrechten is in dit proefschrift gedefinieerd als ‘het proces waarin lokale expressies van de wereldwijde cultuur van mensenrechten op zodanige wijze worden gepresenteerd dat die particuliere, locale versie in betekenis en praktijk overeenkomt met andere, locale versies.’ Omdat dit inculturatiemodel ook gepresenteerd wordt als een aanvulling op bestaande antwoorden op cultureel relativisme, beoogt het ook te verzekeren dat geïncultureerde vormen van universele normen niet per definitie afwijkingen van die normen impliceren. Aan deze stellingname ligt de gedachte ten grondslag dat het gebied van de mensenrechten het gebied is waar thema's van rechtvaardigheid en onrechtvaardigheid worden verhelderd en uitgevochten; waar vrijheid een duidelijke deugd is tegenover elke vorm van oppressie. Het is het gebied van de fundamentele gelijkwaardigheid waar uitsluiting altijd een ondeugd is en insluiting een deugd.

Het proefschrift signaleert vier sleutelementen in het inculturatieproces. Dit zijn: het spontane debat onder de mensen, de vertaling daarvan in algemene begrippen, de confrontatie met de

universele mensenrechten en het doelbewuste of formele gesprek over overeenkomsten en verschillen. Dit zijn geen niveaus of fases in het proces, maar elkaar overlappende elementen. Het spontane debat vindt plaats in de context van dagelijkse, informele ontmoetingen 'at the grassroots', onafhankelijk van de formele of officiële sectoren van de samenleving. 'Vertaling' reikt verder dan linguïstiek. Het gaat over de relatie tussen internationale mensenrechten en de lokale cultuur op het diepe niveau van zingeving zodat lokale uitdrukkingen moeiteloos vanuit de inheemse cultuur kunnen overvloeien, inclusief haar belangrijke mythen en uitdrukking vindend in haar kernwaarden en symbolen.

Het element van confrontatie treedt in situaties op waar duidelijk onverenigbare elementen op elkaar botsen. Botsingen, onderhandelingen, verwerpingen en compromissen zijn onderdeel van dit element, leidend tot verheldering, herformulering en herschikking van die aspecten van de lokale cultuur, die kernwaarden en doelen van het internationale rechtssysteem schijnen tegen te spreken. Dit hoofdstuk biedt daartoe evaluatieve criteria.

Formele interventies om ambivalenties in de geïnculturaliseerde versies te verhelderen zijn onderdeel van het vierde element, de doelbewuste of formele dialoog. Zulke interventies kunnen komen van pleitbezorgers van mensenrechten ter plekke, van technocraten en van wetenschappers. Ook regeringsinstellingen zoals het parlement en de gerechtshoven kunnen bij dit element betrokken zijn. Van hen wordt verwacht dat ze in hun pogingen om een mensenrechtencultuur op te bouwen bewust rekening houden met de beschikbare, lokale, sociaal-culturele schatten.

Het gebruik van het inculturatiemodel als hermeneutisch framework vereist een stellingname ten aanzien van de vraag of Ghana wel of niet een gemeenschappelijke cultuur heeft. Deze studie stelt dat, niettegenstaande de etnische heterogeniteit van het land, toch gemeenschappelijke, culturele karakteristieken kunnen worden onderscheiden. Aan deze 'gemeenschappelijke cultuur' ligt een religieuze wereldbeschouwing ten grondslag die de algemene interpretatie van centrale levensgebeurtenissen kleurt, zowel op het individuele als ook het nationale niveau.

De studie kent de volgende resultaten: Allereerst, inculturatie van mensenrechten vindt al in Ghana plaats. Er zijn verscheidene punten van affiniteit tussen lokale, Ghanese culturele normen en de normen van de internationale mensenrechten, die dit proces versterken. De metafysische verbindingen die de lokale wereldbeschouwing met zich mee brengt, en de waarden die lokale ideeën van menselijke waardigheid oproepen, dienen als de basis van een lokale mensenrechtencultuur die goed aansluit bij het universele systeem van mensenrechten. Ten tweede, traditionele, culturele normen bevatten originele ideeën die de mens een bijzondere plaats toekennen als een uniek soort dat een speciale respectvolle behandeling van zijn waardigheid vergt. Voorbeelden van zulke normen zijn de taboetypen genoemd *egudodoame* (zaken die een menselijk wezen naar beneden halen) in de Ewetaal. Deze taboes betreffen bepaalde handelingen die nooit enig menselijk wezen aangedaan mogen worden. Ten derde, een traditionele behagen in de waarden van gemeenschapsstabiliteit en harmonie maakt dat mensenrechteninstellingen die niet-confronterende benaderingen gebruiken, de meest geschikte instellingen zijn van wie slachtoffers van mensenrechtenschendingen in Ghana hulp mogen verwachten. Ten vierde, de religieuze oriëntatie van de meeste Ghanesen leidt hen tot een opvatting van mensenrechten die ook afgewogen verantwoordelijkheden kent. Echt menselijk functioneren, dat is verbonden met menselijke waardigheid in de Ghanese context, impliceert ook de vaardigheid rechten en verantwoordelijkheden uit te oefenen.

Het proefschrift concludeert dat de ideeën, afbeeldingen en symbolen van de volksreligies in Ghana een echt ‘spiritueel kapitaal’ vormen dat de belofte inhoudt de mensenrechten een integraal onderdeel van Ghana’s cultuur te maken met diepe wortels in een gemeenschappelijke wereldbeschouwing.

De relevantie van deze studie ligt in de bijdrage aan de ontwikkeling van theorieën en contextuele theologieën die trachten de processen van transformatie te verklaren en te geleiden. In het bijzonder draagt ze bij aan de voortgaande discussie over de relatie tussen religie en internationale mensenrechten. Ze heeft de intentie de academische reflectie verdiepen, gericht op de verbindingen tussen wereldwijde trends en lokale culturen die zijn onderbouwd met sterk religieuze stromingen.

De studie is verdeeld in negen hoofdstukken. Hoofdstuk 1 is de ‘introdactie’ en introduceert de te onderzoeken problematiek, de onderzoeksvragen en de onderzoekslocaties. De methoden van dataverzameling, de factoren die het onderzoeksproces hebben beïnvloed en het hermeneutisch model worden hier besproken. Hoofdstuk 2 gaat in op algemene theoretische mensenrechtenthema’s in relatie tot religie en bespreekt tevens begrippen als religie, mensenrechten, secularisatie, globalisatie, universaliteit en relativisme.

Hoofdstuk 3 gaat uitgebreid in op het fenomeen van de inculturatie als het centrale hermeneutische model van deze studie. Dit geschiedt tegen de achtergrond van sommige benaderingen van het thema van het cultureel relativisme in het huidige debat over mensenrechten. Het hoofdstuk werkt de voornaamste aspecten van het inculturatiemodel uit als framework voor het theoretisch onderzoek naar de vraag hoe mensenrechten ingebed kunnen raken, of al ingebed zijn, in de huidige cultuur van Ghana.

Hoofdstuk 4 tracht een antwoord geven op de vraag of Ghana al of niet een gemeenschappelijke cultuur heeft. De vraag bevestigend beantwoordend, wordt verder gepoogd een schets te geven van de voornaamste culture eigenschappen die men gewend is te associëren met met de bevolking van de moderne natie-staat Ghana. Het traceert de historische, politieke, sociale and andere factoren die de evolutie van die cultuur hebben gemarkeerd.

Hoofdstuk 5 poogt de volgende twee vragen te beantwoorden en behandelt de thema’s die daarmee verbonden zijn. In welke mate is religie verweven met de moderne, Ghanese samenleving? Wat is haar invloed op de verschillende levensniveaus?

Hoofdstuk 6 bevat een bespreking van de wijze waarop mensenrechten werden verstaan en gepraktiseerd in inheemse samenlevingen en gaat in op hun ontwikkeling voor en na de komst van buitenlandse, politieke, religieuze en sociale machten. Hier worden ideeën besproken die verwant zijn aan die van de mensenrechten zoals die die de menselijke waardigheid omschrijven en wordt ook ingegaan op de praktijken die ze genereren.

Hoofdstuk 7 bespreekt de evolutie van mensenrechten als onderdeel van de waarden die in het moderne Ghana door de wet beschermd worden en gepropageerd worden als een zaak van publiek beleid.

Hoofdstuk 8 bevat een kritische bespreking van populaire ideeën, symbolen en afbeeldingen die enig belang zouden kunnen hebben voor de mensenrechten in Ghana. Ook wordt nagaan of een aantal van deze ideeën, symbolen en afbeeldingen de wereldwijde idee van mensenrechten zouden kunnen verrijken als resultaat van een inculturatieproces.

Hoofdstuk 9 is het concluderend hoofdstuk. Het brengt de verschillende in deze studie behandelde standpunten te samen. De eindconclusie is dat mensenrechten een natuurlijke

stimulans zullen kunnen ondervinden indien adequate stappen worden gezet om ze te verbinden met belangrijke, religieuze waarden in de Ghanese cultuur. Tevens worden enige sociaal-politieke implicaties van dit onderzoek genoemd en worden enkele suggesties voor verder onderzoek gedaan.

